

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

16 ΜΑΪΟΥ 2011

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Τρία από τα κύρια θέματα της Επτανησιακής σχολής που απαντώνται στο ποίημα «Ο Κρητικός» του Δ. Σολωμού είναι το θέμα της γυναίκας, το θέμα της θρησκείας και το θέμα της φύσης στην ιδανική μορφή τους. Πιο συγκεκριμένα:

α) Το θέμα της γυναίκας, στ. 7 απ. 2[19]: Ο Κρητικός συνομιλώντας με τις ψυχές των νεκρών, προβάλλει την απόλυτη ομορφιά και την αγνότητα της αγαπημένης του, παρουσιάζοντάς την εξιδανικευμένη. Ανάλογα εξιδανικευμένη εμφανίζεται και η γυναικεία υπερφυσική παρουσία που ενσαρκώνει τις πλατωνικές ιδέες της ομορφιάς, της καλοσύνης, της αρμονίας και του αγνού θεϊκού έρωτα, η Φεγγαροντυμένη, που ξεπροβάλλει μέσα από το φεγγάρι (στ. 10-14 απ. 3[20]), λουσμένη στο φως, μαγεύοντας τα πάντα στο πέρασμά της.

β) Το θέμα της θρησκείας, στ. 5-18 απ. 2[19]: Ο Σολωμός βάζει τον ήρωά του Κρητικό να κάνει λόγο για την κρίση της Δευτέρας Παρουσίας και την Ανάσταση των νεκρών, καθώς και να αναφέρεται άμεσα ή έμμεσα στην καταστροφή του κόσμου. Η Δευτέρα Παρουσία εκλαμβάνεται από τον Κρητικό ως μια ευκαιρία να συναντηθεί με την αγαπημένη του και να ενωθεί για πάντα μαζί της με αιώνια δεσμά. Η εξιδανίκευση της σκηνης έγκειται στο ότι πρόκειται για μια στιγμή απόλυτης χαράς και όχι δέους, όπως θα περίμενε κανείς εξαιτίας της τελικής δοκιμασίας των ψυχών.

γ) Το θέμα της φύσης στην εξιδανικευμένη της μορφή στ. 3-8 απ. 3[20]: Ο Κρητικός στους στίχους αυτούς αναδεικνύει την απόλυτη ομορφιά της φύσης, που προετοιμάζει την επικείμενη εμφάνιση μιας υπερφυσικής παρουσίας, της Φεγγαροντυμένης. Ειδικότερα, παρουσιάζει την πλήρη και εντυπωσιακή μεταστροφή του φυσικού τοπίου, αποτέλεσμα μιας κρυφής, μυστηριακής δύναμης («κρυφό μυστήριο»), που την «ανάγκασε» να γλυκάνει, να ομορφύνει και να γαληνέψει, για να υποδεχτεί τη Φεγγαροντυμένη. Η φύση έπαψε να μοιάζει θυμωμένη όπως πριν και φαίνεται να έχει στολιστεί κάθε ομορφιά («Κάθε ομορφιά να στολιστεί και το θυμό ν' αφήσει»).

B1. α) Μια εικόνα που συνθέτει τη φυσική και μεταφυσική πραγματικότητα είναι αυτή της Δευτέρας Παρουσίας, στ. 5-18, απ. 2[19]. Πρόκειται για ένα όραμα του ήρωα Κρητικού που τοποθετεί την αφήγηση σε έναν απροσδιόριστο χρόνο, τον εσχατολογικό χρόνο της Τελικής Κρίσης, και σε ένα εξωπραγματικό χώρο, αυτόν του Παραδείσου. Εκεί ο Κρητικός οραματίζεται ότι θα συναντήσει την ψυχή της νεκρής αγαπημένης του και ότι θα ενωθεί για πάντα μαζί της με αιώνια δεσμά. Ειδικότερα, ο Κρητικός κάνοντας μια αποστροφή στη Σάλπιγγα της Δευτέρας Παρουσίας, της ζητά να λαλήσει, για να ξεκινήσει η Τελική Κρίση και να μεταφερθούν ο ίδιος και οι αναγνώστες στον κόσμο των νεκρών. Στην προσπάθειά του να πληροφορηθεί πού βρίσκεται η αγαπημένη του, ρωτά τις ψυχές των νεκρών αν τη συνάντησαν, αφού πρώτα υπογραμμίζει την απόλυτη ομορφιά και αγνότητά της. Παράλληλα, τους εύχεται να κριθούν δίκαια οι ίδιοι και οι όμοιοί τους,

προκειμένου να μην του αρνηθούν τη βοήθειά τους, ενημερώνοντάς τους ταυτόχρονα ότι έχει ξεκινήσει η διαδικασία της Τελικής Κρίσης («Καπνός δε μένει ... εγίνη»). Για να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του και να αποσπάσει κάποιο στοιχείο, τους αποκαλύπτει ότι η αγάπη του γι' αυτήν είναι αιώνια και ότι επιθυμεί να κριθεί μαζί της διαφοροποιούμενος από το συνήθη κώδικα της χριστιανικής θρησκείας, που αντιμετωπίζει την τελική κρίση ως δοκιμασία των ψυχών. Η συνάντησή του μαζί της στην κοιλάδα Ιωσαφάτ θα είναι μια στιγμή απόλυτης χαράς και ευτυχίας. Οι έντονες παρακλήσεις του πείθουν τους νεκρούς, που του αποκαλύπτουν ότι είδαν την αγαπημένη του στην πόρτα του Παραδείσου να τραγουδά χαρούμενη τραγούδια της Ανάστασης και να ανυπομονεί να ενωθεί η ψυχή με το σώμα της.

Όλη η εικόνα της Τελικής Κρίσης, που τοποθετείται σε ένα επίπεδο μεταφυσικό, εμπεριέχει και στοιχεία της φυσικής πραγματικότητας. Αρχικά, ο Παράδεισος συνδέεται με το φυσικό κόσμο της κοιλάδας Ιωσαφάτ (στ. 7), ενώ ο παλιός κόσμος καίγεται δίνοντας τη θέση του σε ένα καινούριο ουρανό (στ. 9 εικόνα Αποκάλυψης). Επιπρόσθετα, οι ψυχές συνομιλούν όπως οι ζωντανοί μέσω ερωταποκρίσεων (στ. 7-18) κι εμφανίζονται από δυνατά συναισθήματα (χαρά, ανυπομονησία, στ. 13-14). Επιπλέον, στο στ. 14 η ψυχή αναζητά τη συνένωση με το γήινο σώμα. Με βάση όλα τα παραπάνω αποδεικνύεται ότι η παρουσία της αγαπημένης του Κρητικού στο χώρο του Παραδείσου κατά την Έσχατη Κρίση ενώνει το φυσικό με τον ηθικό κόσμο, το γήινο κόσμο του έρωτα με το μεταφυσικό κόσμο των ψυχών.

Μια δεύτερη εικόνα που συνθέτει τη φυσική και μεταφυσική πραγματικότητα είναι αυτή της επιφάνειας της Φεγγαροντυμένης μέσα από ένα φυσικό σκηνικό στο οποίο κυριαρχεί το «ολοστρόγγυλο και λαγαρό φεγγάρι» (στ. 5-14 απ. 3[20]). Η υπερφυσική γυναικεία αυτή παρουσία που ενσαρκώνει τις αρετές της ομορφιάς, της καλοσύνης, της δικαιοσύνης και της αρμονίας επιφέρει αλλαγές στο φυσικό τοπίο, ήδη πριν από την εμφάνισή της, γεγονός που διαπλέκει φυσική και μεταφυσική πραγματικότητα. Ειδικότερα, εντυπωσιακές και απότομες αλλαγές σημειώνονται στο φυσικό τοπίο, προετοιμάζοντας την επιφάνεια αυτής της εξιδανικευμένης παρουσίας. Η θάλασσα παύει να μοιάζει με «χοχλό που βράζει» και μετατρέπεται σε ένα ευωδιαστό περιβόλι που «εδέχτηκε όλα τα άστρα», των οποίων το φως καθρεφτίζεται στη διαυγή επιφάνειά της. Η φύση αποβάλλει κάθε στοιχείο που την έκανε να μοιάζει θυμωμένη και στολίζεται κάθε ομορφιά («Κάθε ομορφιά ... αφήσει»). Η ηρεμία που κυριαρχεί είναι καθολική, καθώς δεν ακούγεται ούτε πνοή ανέμου στον ουρανό και στη θάλασσα ούτε καν ο ήχος μιας μέλισσας που πετά πάνω από τα λουλούδια («Δεν είν' πνοή ... περνώντας»). Μέσα σ' αυτήν την απόλυτα όμορφη και γαλήνια ατμόσφαιρα που επικράτησε στο φυσικό τοπίο, κάνει την εμφάνισή της η Φεγγαροντυμένη, ένα υπερφυσικό ον ενδεδυμένο με το ασημένιο φως του φεγγαριού. Διαθέτει θεϊκή ομορφιά («ολόμαυρα μάτια και χρυσά μαλλιά») και ακόμα και το φως τρέμει μπροστά στη θωριά της.

- B1. β)** Το μεταφυσικό επίπεδο, στο οποίο ανάγεται συνειρμικά ο ήρωας μετά την αναφορά στην αγαπημένη του στον τρίτο του όρκο, δεν είναι άλλο από τον τόπο όπου βρίσκεται και κινείται πλέον η ψυχή της, ο Παράδεισος. Πρόκειται για μία σκηνή απροσδιόριστη τόσο χωρικά όσο και χρονικά. Ο ποιητής επιλέγει να αναγάγει στο απόσπασμα 2[19] τη λυρική αφήγηση σε

μεταφυσική, καθώς η αρραβωνιαστικιά του Κρητικού στη διάρκεια του ναυαγίου χάνει τη ζωή της. Για το δεδομένο αυτό ο αναγνώστης προϋδεάζεται στον 4^ο στ. του αποσπάσματος, όπου ο ήρωας ορκίζεται στην ψυχή της καλής του που τον έκαψε «τον κόσμο απαρατώντας». Η μόνη περίπτωση επομένως να σμίξει ξανά μαζί της είναι στο εσχατολογικό μέλλον της Τελικής Κρίσης, κατά το οποίο θα αναστηθούν οι ψυχές των νεκρών. Η προσδοκία της Ανάστασης αποδεικνύει τη βαθιά θρησκευτικότητα του ήρωα και της αρραβωνιαστικιάς του, όπως και του ίδιου του ποιητή, ενώ η όλη σκηνή αποτυπώνεται από τον Σολωμό ως στιγμή χαράς και όχι δέους. Παράλληλα φανερώνει και την απόλυτη και αγνή αγάπη που τρέφει ο Κρητικός για την αρραβωνιαστικιά, αφού η προδρομική αυτή αφήγηση της επανένωσης των ψυχών ισοδυναμεί με όρκο αιώνιας αγάπης προς αυτήν. Η ζωή του ήρωα πλέον δεν έχει άλλο νόημα και σκοπό, πέρα από το να προσμένει τη Δευτέρα Παρουσία, κατά την οποία θα ξαναβρεί την αγαπημένη του.

B2. Στην αρχή του 3^{ου} αποσπάσματος του ποιήματος η ατμόσφαιρα μεταστρέφεται τελείως. Η καταιγίδα και η τρικυμία σταματούν και δίνουν τη θέση τους στη θαυμαστή ηρεμία. Όπως έχει υποστηριχτεί, ο Σολωμός από το στ. 3 κ.εξ. αναπτύσσει το γνωστό σε αυτόν **μοτίβο της “σιγής του κόσμου” πριν από τη θεία επιφάνεια**, της απόλυτης και υπερφυσικής δηλαδή γαλήνης που επικρατεί προτού να εμφανιστεί ένα μυστηριακό πλάσμα, το οποίο στη συνέχεια «*επιδρά με τρόπο θαυματουργικό σε ολόκληρη τη φύση μεταμορφώνοντας και αγιάζοντας τα πάντα*». Ειδικότερα, η ατμόσφαιρα καθαρίζει και τα νερά της θάλασσας ηρεμούν, κάτι που αποτυπώνεται με πλούτο εκφραστικών μέσων. Δύο από αυτά με τα οποία αποδίδεται το συγκεκριμένο μοτίβο στο απ. 3[20] είναι:

– Η επανάληψη της έννοιας “ησυχία” στο στίχο 3: «*Ἠσέχασε και ἔγινε ὅλο ησυχία και πάστρα*». Η διπλή αναφορά της έννοιας πρώτα ως ρήμα και μετά ως ουσιαστικό δίνει έμφαση στην απόλυτη μεταστροφή του σκηνικού της φύσης, το οποίο μεταμορφώνεται σε ειδυλλιακό, καθώς η καταιγίδα πλέον κοπάζει και τα νερά ηρεμούν και γαληνεύουν.

– Παρομοίωση: «*Σαν περιβόλι ευώδησε κι εδέχτηκε ὅλα τ’ ἄστρα*». Δείχνει την πλήρη αντίθεση με την προηγούμενη εικόνα-παρομοίωση της φύσης στους στίχους 1-2. Η θάλασσα πλέον δε μοιάζει με υγρό που κοχλάζει, αλλά παρομοιάζεται με ευωδιαστό περιβόλι, που αντί για λουλούδια στολίζεται από το φως των αστεριών. Προβάλλεται, λοιπόν, η μαγευτική ομορφιά της φύσης, με αποτέλεσμα να εξιδανικεύεται και να αποδεικνύεται παράλληλα η φυσιολατρική διάθεση του ποιητή.

Γ1. α) Στην πρώτη σκηνή του ποιήματος παρουσιάζεται ο Κρητικός (πρωταγωνιστής-αφηγητής) να είναι ναυαγός στη μέση της θάλασσας προσπαθώντας να προσεγγίσει το μακρινό ακρογιάλι προκειμένου να σώσει τον εαυτό του και την αγαπημένη του. Μέσα στο πυκνό σκοτάδι ο ήρωας προσφωνεί ένα αστροπελέκι αποκαλώντας το «καλό» (προσωποποίηση). Χρησιμοποιεί λοιπόν ένα ευφημιστικό επίθετο επιδιώκοντας μ’ αυτόν τον τρόπο να το εξευμενίσει. Επιζητά για ακόμη μια φορά («*ξαναφέξε πάλι*», στ. 2, πλεονασμός) την παροδική του, λάμψη, αφού μόνο έτσι θα μπορέσει να εντοπίσει τη στεριά. Η έκκλησή του εισακούεται και η ανταπόκριση στο αίτημά του έρχεται τριπλά πολλαπλασιασμένη, καθώς ακολουθούν τρεις κεραυνοί που πέφτουν πολύ κοντά στο σημείο που βρίσκεται η αγαπημένη του. Το γεγονός αυτό μπορεί να θεωρηθεί και ως ένας πρώτος προϋδεασμός

θανάτου της αρραβωνιαστικιάς. Δημιουργείται ταυτόχρονα **αντιθετικό ζεύγος** ως προς το ρόλο που επιτελεί το τριπλό αστροπελέκι, καθώς ως στοιχείο της αγριεμένης φύσης αντιμάχεται τον Κρητικό, πρόσκαιρα όμως η λάμψη του τον βοηθάει να εντοπίσει την απόστασή του από την ακτή. Παράλληλα, τόσο η επικοινωνία με τη φύση όσο και η σύνθεση των στοιχείων σε τριάδες, αποτελούν **χαρακτηριστικά δημοτικής ποίησης**. Η ακουστική εικόνα «βρόντημα μεγάλο» που συνδεύει τους κεραυνούς λειτουργεί υποβλητικά και δημιουργεί αίσθημα δέους φανερώνοντας την αδυναμία του ανθρώπου μπροστά στο μεγαλείο της φύσης.

- Γ1. β)** Οι ψυχές των νεκρών απαντώντας στο ερώτημα του Κρητικού αναφέρουν ότι η ψυχή της αρραβωνιαστικιάς έψαλλε αναστάσιμους ύμνους εκφράζοντας μ' αυτόν τον τρόπο έντονα τη χαρά της και αποκαλύπτοντας την ανυπομονησία της να ενωθεί με το σώμα της κατά την Ανάσταση των νεκρών. Πρόκειται για αναφορά στην «*εν σαρκί ανάσταση νεκρών*» (Ορθόδοξη αντίληψη), που αποδεικνύει τη θρησκευτικότητα του ποιήματος. Η ανυπομονησία της κόρης και οι χαρούμενοι ύμνοι της καταδεικνύουν πως η Ανάσταση δεν είναι στιγμή δέους για τους δύο ήρωες, καθώς θα σμίξουν ξανά σε μεταφυσικό επίπεδο. Συνολικά η περιγραφή της κόρης στον παράδεισο είναι χαρακτηριστική της **ένωσης του γήινου έρωτα με το μεταφυσικό κόσμο της αρετής**. Η απλότητα και φυσικότητα της επικοινωνίας των νεκρών παραπέμπουν στις εμπειρίες της εγκόσμιας ζωής, με την οποία ομοιάζει και η μεταθανάτια.

Δ1. Οι ομοιότητες που μπορούμε να εντοπίσουμε στα δύο αποσπάσματα είναι:

- Η κοινή καταγωγή των δύο ηρώων (Κρήτη).
- Το θέμα του θανάτου του αγαπημένου προσώπου (Όρκος: «στην αγκαλιά μου ο θάνατος...» / Κρητικός απ. 2[19], στ. 5-18). Η ύπαρξη των δύο γυναικείων μορφών μέσα στα ποιήματα γίνεται αισθητή μόνο μέσα από τα λόγια των ηρώων (βουβά πρόσωπα).
- Η αγωνία, ανυπομονησία των δύο ηρώων να συναντηθούν με τους αγαπημένους τους σ' ένα εσχατολογικό μέλλον (Όρκος- «σαν πότε θα σε φέρει ... αστέρι» / Κρητικός απ. 2[19], στ. 5-18).
- Συνομιλία των ηρώων (Μάνθου και Κρητικού) με στοιχεία της φύσης. Ο Μάνθος ρωτά τα αστέρια για την αγαπημένη του («ρωτούσα κάθε αστέρι»), ενώ ο Κρητικός μιλά με το αστροπελέκι, το οποίο παρακαλεί να ρίξει το φως του, για να εντοπίσει την απόστασή του από τη στεριά («αστροπελέκι μου καλό για ξαναφέξε πάλι», απ. 1[18], στ. 2). Σ' αυτά τα σημεία φαίνεται έντονα η επίδραση των δύο ποιητών από τη δημοτική ποίηση.
- Η αιώνια αγάπη φαίνεται στον «Όρκο» σε όλο το πρώτο μέρος που παρατίθεται, όπου ο ήρωας προσμένει την αγαπημένη του και έρχονται στο νου του όλες οι ευτυχισμένες στιγμές που πέρασαν μαζί. Στον Κρητικό ο τρίτος όρκος του ήρωα στην ψυχή της αγαπημένης του («μα την ψυχή που μ' έκαψε τον κόσμο απαρατώντας», απ. 2[19], στ. 4) και η ελπίδα συνάντησης μαζί της κατά την Τελική Κρίση είναι τα σημεία που φανερώνουν το θέμα της παντοτινής αγάπης.
- Αναφορά στους αγώνες των δύο ηρώων στην Κρήτη (Όρκος: «πάμε ... κεφαλή της» / Κρητικός: «μά τες πολλές λαβωματιές ... πολεμώντας», απ. 2[19], στ. 2-3).
- Αποστροφή και στα δύο ποιήματα (αν και σε διαφορετικούς αποδέκτες). Στον Όρκο υπάρχει αποστροφή στην αγαπημένη του («Ακου Ευδοκιά») ενώ στον Κρητικό σ' ένα υποθετικό ακροατήριο (απ. 2[19], στ. 1 «πιστέψτε με»). Παράλληλα, λίγο παρακάτω

(στ. 5) γίνεται αποστροφή και στη Σάλπιγγα της Β' Παρουσίας («Λάλησε Σάλπιγγα!», με την οποία αρχίζει η προδρομική αφήγηση της Τελικής Κρίσης.

- Και στα δύο ποιήματα αναπτύσσονται θέματα της Επτανησιακής Σχολής. Πιο συγκεκριμένα, τα θέματα της γυναίκας-έρωτα, της πατρίδας, της θρησκείας και της φύσης στην ιδανική τους μορφή

Οι διαφορές που μπορούμε να εντοπίσουμε στα δύο αποσπάσματα είναι:

- Στον Όρκο ο πρωταγωνιστής είναι νεκρός και προσμένει την ετοιμοθάνατη αγαπημένη του, ενώ στον Κρητικό ο ήρωας είναι ζωντανός και περιμένει να ενωθεί με την νεκρή αγαπημένη του κατά την Έσχατη Κρίση.
- Στο παράλληλο κείμενο η αγαπημένη κατονομάζεται («Ευδοκία») ενώ στον Κρητικό είναι ανώνυμη («κορασιά»).
- Στον Κρητικό γίνεται διάλογος του ήρωα με τις ψυχές των νεκρών ενώ στον Όρκο υπάρχει μονόλογος.
- Στο παράλληλο κείμενο ο ήρωας απευθύνεται άμεσα στην αγαπημένη του σε β' ενικό («Ω! πάμε αγάπη μου γλυκειά»), ενώ στον Κρητικό δεν υπάρχει συνομιλία με την κοπέλα.
- Διαφοροποίηση ως προς το ιστορικό πλαίσιο (Όρκος, επανάσταση ετών 1866-69 και ολοκαύτωμα Αρκαδίου, Κρητικός επανάσταση ετών 1823-24).